

Ивица Р. Тодоровић¹
Етнографски институт
Српске академије наука и уметности
Београд (Србија)

323.1(=163.41)
398.332
Оригинални научни рад
Примљен 11/07/2024
Прихваћен 15/08/2024
doi: [10.5937/socpreg58-52125](https://doi.org/10.5937/socpreg58-52125)

НАЧИНИ ИДЕНТИТЕТСКЕ ОДБРАНЕ – СЛАВА И ЛИТИЈЕ²

Сажетак: У тексту се представљају актуелне манифестације најзначајнијих и најутицајнијих српских народних ритуала (слава и литије), који у себи повезују хришћанску и народну традицију. Неки њихови нови изрази посебно су важни управо данас, када су се поново нашли у средишту одбране од покушаја деконструкције српског идентитета. Рад је најпре заснован на истраживањима литијских дешавања (тзв. литијских устанака) током претходних неколико година, као и на вишегодишњим проучавањима нових представа о пореклу српских родова, одређених породичном славом. Услед свог значаја, литије и слава су неретко били забрањивани, управо као суштинска српска идентитетска обележја. Најновија дешавања су у потпуности, и у савременим околностима, потврдила овакав њихов статус.

Кључне речи: идентитет, литије, слава, начини одбране, деконструкција

УВОД И МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР

Савремени друштвени процеси обилују догађајима који су сасвим непосредно повезани са покушајима деконструкције српског етничког идентитета и православно-хришћанског верског идентитета. Ови покушаји наслањају се на континуирано и планско спровођење антисрбизма (Piper, 2004, str. 57–59; Jovanović, 2018, str. 232–234, 242–244; Antičić, 2008), уз пратеће намере и акције са геноцидним предзнаком и

¹ ivica.todorovic@ei.sanu.ac.rs; orcid.org/0000-0002-1492-1607

² Текст је настао као резултат рада на пројекту FSITC бр. 1561 – „Формирање српског идентитета и теоријске контроверзе о покушајима његове деконструкције“ („Formation of Serbian identity and theoretical controversies concerning attempts of its deconstruction“ – # FSITC 1561) у оквиру програма „Идентитети“ Фонда за науку Републике Србије, као и рада у Етнографском институту САНУ, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, на основу Уговора о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2024. години, број: 451-03-66/2024-03/200173, од 5. 2. 2024. године.

стварање предуслова за њихово неометано ширење и у будућности (Todorović, 2021, str. 141–147). С тим у вези, дошло је и до различитих нових одговора, насталих са становишта одбране и очувања српског идентитета, који су чврсто утемељени у народној традицији. С друге стране, појавиле су се и нове опасности, уз разне раније непознате облике и покушаје разарања српске етничке и верске самосвести. Поред осталог, нови аспекти одбране примећени су и на плану главних народних ритуала, као што су: *слава / крсно име* (у директној релацији са дефинисањем идентитета и представа о прошлости, које неретко прате и садржаји у вези са дубљим пореклом) и *литије/крстионоше* (у изворном традицијском смислу непосредно повезане и са сеоском/градском славом).³ Поводом наведене функције – у складу с резултатима одговарајућих истраживања спроведених у претходном периоду – овде смо се усредсредили на неке од најактуелнијих појавних облика поменутих ритуала како бисмо, у предоченом смислу, сажето и на нивоу посебно упечатљивих елемената и израза, указали на њихов савремени значај и вишедимензионалне могућности.

Овај текст је у ширем смислу базиран на опсежно конципираним проучавањима проблема континуираних напада на српски идентитет и етнички модел. У конкретнијем смислу, он је најпре заснован на истраживањима литијских дешавања (тзв. литијских устанака) током претходних неколико година, али и самих феномена литија и славе током више претходних деценија, те на вишегодишњим проучавањима нових представа о пореклу српских родова које су у уској вези са породичном славом (Todorović, 2022, str. 206–207). Осим вишестраних теоријских проучавања и синтеза шире проблематике, по питању наведених најновијих литијских дешавања и повезаних процеса, као и праћења новонасталих представа о пореклу и значају славе, информације су стицане и путем учешћа са посматрањем, разговора са испитаницима и увида у упитнике које су они попуњавали. Исто тако, подаци су стицани и преко праћења различитих медија, заједно са разноврсним садржајима који су се појављивали на интернету и друштвеним мрежама.⁴ Неки аспекти поменутих феномена су у додатном смислу анализирани и у другим текстовима, уз одговарајућу структурно-семантичку и функционалну анализу (Todorović, 2023). У складу са сличним методолошким приступом, на овом месту се упућује на извесне њихове функције и манифестације које се превасходно тичу идентитета и које су биле посебно упадљиве у претходном периоду. Прецизније речено, дотична указивања најпре се односе на сагледавања неких модела и значаја функције одбране (путем литија и славе) од покушаја деконструкције српског идентитета.⁵

---

³ Уосталом, ови ритуали су и раније – у различитим историјским и географским контекстима – забрањивани управо због свог, снажно наглашеног, српског и православно-хришћанског идентитетског предзнака. Притом, они се и данас, поново преузимајући функцију одбране идентитета, уз своје разне нове и делотворне изразе, такође суочавају са различитим видовима репресије.

⁴ У овом раду, који пре свега представља сажету синтезу, немогуће је (услед ограничености простора) износити бројне илустративне примере, директно засноване на саопштењима испитаника или на различитим садржајима доступним на интернету.

⁵ У наредном делу текста биће изнесени основни резултати проучавања и дискусија, предочени кроз неколико упућујућих, истом нити међусобно повезаних, осврта.

НОВЕ СРПСКЕ ЛИТИЈЕ И ОДБРАНА НАПАДНУТИХ ИДЕНТИТЕТА

Када је реч о основним циљевима најновијих ванредних литија, које су се одржавале у Србији, Црној Гори и Републици Српској у периоду 2020–2022. године (Demonja & Todorović, 2021, стр. 250–251, 269–270), треба приметити да су оне – са становишта унутрашњег става који је доминирао међу учесницима и организаторима литија – првенствено биле усмерене управо на одбрану од покушаја утицања на промену основних идентитета (односно, како би се то другачије и сложеније могло представити, на заустављање различитих облика агресивних пракси које се спроводе у односу на Србе, рачунајући ту и разне облике симболичког и културног насиља). Прецизније речено, „лителијски устанци“ су се најпре тicali како прокламоване борбе против покушаја и праксе одузимања најосновнијих верских и идентитетских права Србима, тако и борбе против даљег дробљења и одузимања изворних српских етничких, државних и сакралних територија, почев од Косова и Метохије (уп. Todorović, 2023, стр. 63–64, 70–72).⁶

Наиме, поводом сагледавања ширег српског етничког оквира, осим непосредног („физичког“) геноцида – о којем је написан немали број текстова и књига – на многим просторима на којем вековима живе Срби (не само на Косову и Метохији) свеprisутни су разни облици геноцидног понашања, малтене геноцидног стања, а посебно упућујући је културоцид над Србима који је током последњих деценија спровођен у разним земљама, нарочито у данашњој Хрватској. Без икакве сумње – сем претходно поменутих геноцида и етничког чишћења – овде је реч о „једном од највећих културолошких злочина почињених након Другог светског рата“ (Arsenijević Mitrić, 2021, стр. 151). И када је реч о Републици Србији, антисрбизам и симболичко, идентитетско и правно насиље крију се у бројним дешавањима и притисцима – почев од оних који су везани за тзв. родну идеологију – који само на први поглед не поседују велики значај и не представљају већу опасност, иако је суштински посматрано реч о изузетно штетним и прецизно осмишљеним процесима (Antonić, 2024, стр. 85–101; Antoniћ, 2014). Тако се, рецимо, поводом наметања вештачког преосмишљавања на нивоу структура српског језика, поред осталог од стране меродавних лингвиста закључује и следеће: „Ако би се таква говорна пракса укоренила, она би нужно била непремостива сметња у развоју мишљења генерација које би стасавале у таквом, идеолошки наметнутом језичком миљеу“ (Radić, 2013, стр. 34).⁷

Литије које су одржаване током претходних година, поред осталих циљева – почев од борбе против усмереног разарања породице – нагласиле су и свој протестни карактер који се тиче управо одузимања српских етничких, државних и сакралних простора, а ово су посебно истакле две ванредне литије које су одржане непосредно након три велика литијска опхода у Београду, током 2022. године (уп. Todorović, 2023,

⁶ Управо овако би могла бити представљена једна идеалтипска формулација, уколико покушамо да у најкраћем изнесемо срж унутрашњег становишта организатора и учесника литија.

⁷ Детаљније о неким облицима савременог идејног и језичког насиља, са „родним предзнаком“ и далекосежним негативним, потенцијално погубним последицама, в. у поменутих текстовима Слободана Антонића и Јованке Радић.

str. 59, 67–69). Поменути велики опходи су за главни циљ имали протест против наметања процеса који су, са становишта учесника и организатора литија, имали отворени антихришћански и антисрпски карактер, уништавајући хришћански верски идентитет и српски етнички идентитет, те драстично и фатално утичући на смањење броја становника у Србији (Todorović, 2023; Demonja & Todorović, 2019, str. 134–137, 149–151; Đurković, 2019; уп. шири контекст у Pavićević, 2006, str. 37–42). Најконкретнија намера наведених опхода била је да се спречи одржавање „параде поноса“ у Београду, схваћене као једна врста „антилитије“, планиране за 17. септембар 2022. године, уз учешће великог броја присталица LGBT+ идеологије. Ово је подразумевало и реализацију пратећих агенди које се најчешће доживљавају као израз претензија Запада и НАТО-а на српски етнички простор и управљање колективном свешћу (уп. Antičić, 2019, str. 59–62).

Основни – мада свакако не и једини – повод за организовање ових августовских и септембарских литија било је најављено одржавање годишњег Европрајда у Београду као граду-домаћину. Према првобитном плану, било је замишљено да се поворка „прајдиста“ креће главним београдским улицама, уз учешће десетина или стотина хиљада присталица „из Европе и целог света“, у склопу „промоција LGBT+ вредности“, наметаних од стране Запада (у сродном контексту в. рецимо Đurković, 2019, str. 34–41). Након свега, Европрајд је заједно са пратећим догађајима на крају заиста и одржан, мада уз изузетно мали број учесника на главној манифестацији, „паради поноса“, 17. септембра. Парада је спроведена у условима који су подсећали на ратно или предратно стање, иако ју је претходно – због снажног притиска српске јавности, а посебну улогу имале су управо литије – власт Републике Србије званично забранила.⁹ Седамнаести септембар је према разним одликама подсећао управо на познату „крваву литију“ из 1937. године (Jakovljević, 2015, str. 273–279). Ова „парада поноса“ била је организована након директне интервенције америчког амбасадора Кристофера Хила (Christopher R. Hill) и притисака других западних званичника, чиме је још једном пружен повод за стварање представе о томе да је Република Србија, као и српске земље у целини, сасвим непосредно окупирана (Antičić, 2019, str. 55–56, 58–60, 74–75) – за разлику од представа о „мекој окупацији“ или „полуокупацији“. Такве формулације су често навођене (у контексту покушаја сажетог описа реалног стања ствари и разних актуелних дешавања) током претходног периода¹⁰ – уз

---

⁸ Овај скуп (као и сличне скупове одржане пре њега) присталице су назвале – „парада поноса“, а противници – „парада срама“.

⁹ Илустративан може бити велики наслов који се 15. септембра појавио на првој страни *Вечерњих новостии*: „Људска права по мери ЕУ: Захтевају геј шетњу, на клање Срба ћуте“, уз пратеће обавештење: „Портпарол Уније жали што је МУП забранио руту, а ни реч није рекао о нападу у Бабином Мосту“. Дакле, са становишта текста *Вечерњих новостии*, непрестани напади на Србе (на Косову и Метохији, али и на другим просторима) практично нису ни приметни за представнике Европске уније, за разлику од одржавања „геј параде“ и наметања одговарајућих „вредности“ Србима.

¹⁰ Примера ради, и током кампање уочи најновијих (локалних) избора у Републици Србији, одржаних 2. 6. 2024. године, један новоутицајни опозициони политички покрет (Покрет Ми – снага народа) на билбордима је истакао поруку: „Да се народ пита, а не Хил и Квинта“.

пратеће представе о прећутној забрани народног, културног и демографског раста и препорода, односно неговања својих вредности, културе, традиције и других основних обележја (у том смислу в. Antoniћ, 2014, стр. 254–259). На исто се надовезују и закључци о хибридном рату и наметању антиидентитета путем јединствено осмишљеног система одговарајућих наратива (Vladušić, 2019, стр. 143). Поводом описа *система* „који контролише и експлоатише потчињено друштво“ у Србији (Antoniћ, 2019, стр. 60), најеминентнији социолози закључују следеће: „Друга линија моћи у естаблишменту везана је за колонизатора: почиње од делова апарата Вашингтона и Брисела задужених за Србију и ‘Западни Балкан’, као и од тамошњих фондова ‘за развој демократије’, ‘борбу за људска права’, ‘суочавање са прошлошћу’ итд.“, а „карика те линије моћи су и овдашње амбасаде САД и ЕУ“ (Antoniћ, 2019, стр. 60). У сваком случају, „перцепција у делу српске јавности да је ‘Прајд нека врста окупаторског дефилеа’, додатно конфронтира друштво и овдашњу LGBT заједницу, тачније друштво и оне LGBT активисте који инсистирају на ‘Прајду’ као средишњој тачки LGBT програма за Србију“ (Antoniћ, 2014, стр. 257). Управо овакав став различитих аутора и значајног дела српске јавности подржан је и пратећом представом да су – како би могла да гласи још једна идеалтипска формулација – делови српског етничког простора претходно окупирани и у ужем смислу речи, бивајући подвргнути реализацији геноцидног плана, уз беспштедну асимилацију и етнички инжењеринг (уп. Antoniћ, 2023, стр. 171–172; Todorović, 2021, стр. 164–165, 145–146, 149–150; Đurković, 2013, стр. 119; Todorović, 2015b, стр. 67–69), те да је и Европрајд саставни део овог окупационог процеса (Antoniћ, 2014, стр. 257).¹¹ Ипак, наведени београдски „литијски устанци“ учинили су да намере организатора буду највећим делом онемогућене, уз веома мали број учесника, тако да се и поред свега може констатовати да је – слично као у Црној Гори – и овај литијски устанак у својој суштини био успешан (в. Todorović, 2023, стр. 59, 62, 69–72), показавши етничко-религијску утемељеност највећег дела народа, који се определио за идентитет а не за лажни „просперитет“ (Todorović, 2014, стр. 363–365; уп. Đorđević, 2006, стр. 106–109) и прихватање окупационо-колонизаторског модела (Antoniћ, 2019; уп. и Kindić, 2017, стр. 209–215; Memić, 2015).

Осим опште хомогенизације и јасног потврђивања свести о базичном (верском и етничком) идентитету, нова литијска дешавања су такође потврдила и српску свест о свом цивилизацијском идентитету. Надовезујући се на претходно предочени проблемски оквир, као неизбежна и посебно илустративна сагледавања начина идентитетске одбране те феномена антисрбизма и сродних појава, управо је и релација Србија / српске земље – Русија / руске земље, вишеструко посматрано, веома важна и актуелна (в. и Todorović, 2023, стр. 69–70). Наиме, она је посебно и вишедимензионално била истакнута и током одржавања читавог циклуса београдских литија, одржаних током 2022. године. Повезаност Срба и Руса, односно српских и руских земаља – као делова јединствене православно-словенске цивилизације, са заједничком, односно блиско схваћеном историјском мисијом (Todorović, 2017, стр. 153–156, 163–164; Antoniћ,

¹¹ О одговарајућим вредностима и сродним појавама, као деловима „хегемоне нормативне матрице неолибералног капитализма“ (стр. 247) – уз изузетно обимну пропратну литературу (стр. 261–308) – в. у Antoniћ, 2014. О окупацији Косова и Метохије в. на пример у Stepić, 2019a, стр. 243–244.

2022; уп. Јанковић, 2023, стр. 47–48, 139–142, 78, 54–55) – током литијских дешавања посебно је била наглашена дугачком црвено-плаво-белом / бело-плаво-црвеном заставом (дужине преко 600 метара) без обележја, тако да је она истовремено могла бити посматрана и као српска и као руска. Прецизније речено, обе заставе се састоје од истих боја, и ако је ставимо у усправан положај, са различитих страна гледано, имамо две заставе, али ако је ставимо у водораван положај – као што је поменута дугачка застава ношена током литија – разлика не постоји. Наведену заставу литијаши су раширили током највећих литија, одржаних 11. 9. 2022. године, додирујући је и носећи као да је реч о великој светињи. Уосталом, у литијама су ношена и бројна обележја, уз одговарајуће паролe, која су и сасвим непосредно указивала на Русију, као и на српско-руско пријатељство и заједничку културно-цивилизацијску припадност (в. Тодоровић, 2023, стр. 69–70, 65; уп. и Stepić, 2019b, стр. 82–84), што алудира и на одређена очекивања везана за будућност (уп. рецимо Stepić, 2019a, стр. 237). Тим чином – али и разним другим елементима, присутним током различитих литијских опхода – разматрана литијска дешавања су непосредно указала на потребу јавног испољавања цивилизацијске самосвести највећег дела српског народа, у контексту посведоченог схватања о неопходности одбране не само примарног етничког и верског већ и ширег цивилизацијског идентитета. Ово је праћено и јасном манифестацијом тежње ка чвршћој цивилизацијској повезаности, која би онемогућила даљу ескалацију последица свеопштег антисрбизма и геноцидно-окупационих процеса на српском етничко-етногенетском простору (уп. рецимо Kindić, 2017; Antonić, 2023b, стр. 245–249).

Притом, однос Срби(ја)–Руси(ја) наглашен је и услед тога што је Запад Србе и Русе – на таласу ранијих, дубоко укорeњених узрока русофобије и србофобије (Екмећић, 2002, стр. 343–365) – малтене прогласио за *забрањене идентитетске/народе*, а њихове традиције за непожељне.¹² Ово се директно надовезује и на вишеструко присутну представу о промоцији антисрбизма и русофобије – као међусобно повезаних и испреплетених појава (Екмећић, 2002, стр. 343–365; Antonić, 2022, стр. 27–46; уп. Metan, 2017) – на свим нивоима деловања колективног Запада и с њим повезаних „глобалистичких“ и геополитичких структура (уп. и Јанковић, 2023, стр. 84–86, 54–55, 36–37, 47–48, 78, 59). У склопу реализације давно покренутих процеса, све ово праћено је претварањем делова изворног српског историјског и етничко-етногенетског простора – исто као и делова руског етничко-етногенетског простора (уз околне народе и државе) – у крајње непријатељски усмерене ентитете, односно у својеврсне „Анти-Србије“ и „Анти-Русије“ (в. неке илустративне примере у Раковић, 2019, стр. 223–253, 39–74; Antonić, 2022, стр. 72–73). То је учињено – у контексту разумевања светских збивања као „сукоба цивилизација“ (Huntington, 2000) – најпре из геополитичких (и пратећих идејних и идеолошких) разлога (Stepić, 2019a, стр. 237–242). Циљ је био стварање јединственог политичког блока усмереног на онемогућавање слободног деловања, два основна (и природно постојећа, независно од резултата етничког инжењеринга) елемента православно(хришћанско)-словенске цивилизације (уп. Stepić, 2019b, стр. 238–239).

---

¹² О најновијим аспектима в. на пример *Русија и Србија као беле колоније* у Antonić, 2022, стр. 27–46; уп. и Antonić, 2023a. Такође в. и различите илустративне текстове, предочене у Nikčević, 2022.

Неке од кључева антисрпске пропаганде на Западу „можемо тражити у Шмитовој парадигми пријатељ–непријатељ, која у себи садржи и опозиције из домена моралног смисла добро–зло, естетског лепо–ружно и економског корисно–штетно“, па су зато „Срби у евроамеричкој а посебно немачкој штампи представљени као зли и ружни и зато се понижавају на моралном плану“ (Vuković, 2008, стр. 275). Суштински посматрано, исти случај је и са свеprisутном русофобијом, посебно у најновије време (Antonić, 2023a, стр. 27–37; уп. и Екмеџић, 2002, стр. 354). Све то је у новијим историјским околностима интензивирано и различитим облицима вештачког мењања, сузбијања па чак и забране српског, као и руског (в. Antoniћ, 2022, стр. 27–46), етнокултурног модела и идентитета, уз разне континуиране облике геноцида, насилне асимилације, протеривања и страдања у готово јединственим размерама (Јовановић, 2008, стр. 441–442; Гаџиновић, 2017a; Гаџиновић, 2017b; Џивановић, 2008; Крестић, 2002; Тодоровић и др., 2015, стр. 167–168). Од посебне важности је и околност да дотични процеси нису на одговарајући начин ни детектовани – а камоли осуђени, непосредно кажњени и бар донекле надомештени – у западној и глобалној јавности (која је под утицајем геополитичке структуре формиране око НАТО-а; уп. Јанковић, 2023, стр. 192). Штавише, претходне околности су поткрепљене настављањем медијског и општег мрежног рата, који се често доживљавају управо као подстицање уништавања српског и руског етноса (Antonić, 2022, стр. 69–72), уз дехуманизацију и израђивање читавог народа, било у (нео)колонијално-окупационом кључу (уп. Јанковић, 2023, стр. 96–97) било у кључу стварања даљих услова за асимилацију, непосредни геноцид или етничка чишћења. О сродним проблемима писали су бројни научници/аутори (в. Тодоровић, 2021; Vuković, 2009; Mitrović, 1991; Екмеџић, 2002, стр. 343–365; Piper, 2004, стр. 57–59).¹³ Важно је имати у виду становиште да иако Хитлера и нацизам често погрешно „доживљавамо као инцидент у повести Запада“, „Хитлер је заправо само *ошворено* најављивао да ће у Европи да уради оно што је Запад *већ на дружим местима урадио*“, а „као што ћемо видети, Хитлер је истребљење Индијанаца узео као модел колонизовања словенских земаља, а посебно Русије“ (Antonić, 2022, стр. 27). Поводом свега овога, српске литије су врло непосредно реаговале на наведене процесе и претње, укључивши и српско-руску једноцивилизацијску солидарност у своје основне поруке (Todorović, 2023, стр. 70).

СЛАВА КАО ПОКАЗАТЕЉ ПОРЕКЛА И ИДЕНТИТЕТСКИ ФЕНОМЕН

На предочени контекст литија, у функционалном, пре свега симболичком и идентитетском смислу, надовезује се и *слава*. Поврх свега, слава (крсно име) представља сложен идентитетски, културни, историјски, религијски и друштвени феномен, који је посебно занимљив у савремено доба, услед низа нових значења и разних аспеката који се за њега везују (уп. Todorović & Pavićević, 2017, стр. 380–383). Штавише, показало се да је посебно значајна и улога славе у спречавању покушаја

¹³ О Србима као „варварима Европе“ у дискурсу појединих теоретичара постколонијализма в. Arsenijević Mitrić, 2016, стр. 504–542.

деконструкције српског идентитета, с посебним нагласком на спречавању етничког инжењеринга (в. Stepić, 2023, str. 203–205) и анулирању његових последица. У сваком случају, слава је једно од изразитих српских идентитетских обележја (Todorović, 2015a, str. 445; Erdeljanović, 1925, str. 43–44; Grujić, 1985, str. 484; Cvijić, 1966, str. 474; Bogdanović, 1985), саобразно значају и улози православног хришћанства (Blagojević, 2012, str. 15). На читав овај тематски оквир надовезује се и феномен идентитетског значаја *йорекла*, на специфичан начин израженог управо у случају Срба (Todorović i dr., 2015, str. 57–61; уп. Vodrožić, 2015, str. 135–137).

Изузетно је важно и проучавање бројних новонасталих садржаја који се, више или мање непосредно, наслањају управо на славу и порекло. Међу њима су и они садржаји који сведоче о појави нових идентитетских група и нових пракси развијања заједништва. За нас су посебно интересантни новооткривени генетичко-генеалогички родови који се везују за различите славе, уз истицање и њихових особених својстава.¹⁴ Другим речима, осим установљавања научно поткрепљених истина, путем нових метода проучавања порекла изграђују се сасвим нове представе. Оне ступају у додир и са другим савременим идејама о пореклу и самосвести, на које се неретко надовезује и извесни сакрални, заветни или митски предзнак.¹⁵ Унутар поменутих представа и идеја посебно су уочљиве нове етногенетске, али и идентитетске матрице, које се везују за такозване хаплогрупе и генетичке родове, тј. предачке групације.

У новије време стекли су се услови да се утврди реално порекло, неретко и у контексту прослављања слава у дубљој прошлости, тако да сада народна предања о пореклу и представе о српској етногенези добијају и додатну црту непосредне веродостојности, која се утврђује на прецизан, научно утемељен начин (Todorović i dr., 2015; Vukićević i dr., 2021, str. 67–91). Прецизније казано, савремени српски родови везани за славе добили су и научну потврду, показавши се у великом броју случајева не као „обичан мит“, већ као континуирани наставци српских наследних лоза које трају вековима. Тиме се и етнички инжењеринг који је примењен над Србима (Stepić, 2023, str. 222–223) показује као још јасније установљив процес, сасвим у складу са ранијим представама и реалним претпоставкама о величини централног српског етничко-етногенетског простора (в. Todorović, 2015a). Треба подсетити и на то да је, „у ранијим вековима српске историје име *Српске земље*“ – уз њихово везивање за становништво српског идентитета, али и порекла – било „уобичајено за целину

---

¹⁴ На ово се надовезују и представе о другачијим етногенетским путевима, па чак и различитим карактеролошким особинама или репродуктивним способностима, које наводно – по неким забележеним представама заинтересованих и испитаника – могу поседовати различите хаплогрупе и варијанте, па чак и славско-родовске групације. Поводом сродних тема и настанка нових идентитетских група, в. разне садржаје који се могу пронаћи на Форуму Друштва српских родословаца Порекло (forum.poreklo.rs). В. рецимо илустративан текст, као и друге текстове који се на њега надовезују, поводом коментарисања хаплогрупе R1b, објављен 11. 2. 2013. а потписан са Kyrios (forum.poreklo.rs/index.php?topic=56.0; приступљено 20. 5. 2024). У контексту поменутих текстова који се примарно баве хаплогрупом R1b, примера ради, помињу се и изрази као што су „R1a-националиста“ (дакле, „националиста“ у смислу онога ко даје посебан примат одређеној хаплогрупи, тј. предачкој групацији, зато што јој и сам припада) итд.

¹⁵ Када је реч о *завешћу* и сродним идејним обрасцима код Срба, в. Ković, 2019, str. 13–47; Kindić, 2017, str. 197–202, 206–218; Todorović, 2015c, str. 243–286; Timotijević, 2022, str. 7–31.

српског етничког простора, а поједини делови су означавани посебним регионалним или обласним именима“ (Terzić, 2012, стр. 17). Са најновијим генетичко-генеаложким истраживањима, наслоњеним на проучавање феномена славе који је чврсто повезан са древним „култом предака“, поново је пред очима јавности изронила и јединственост српског етничког простора, уз јасно наглашено својство снажног преовладавања сличности а не разлика на читавом овом подручју (Todorović, 2022, стр. 215; уп. и Kovačević, 2019, стр. 109–110).

Сходно изнесеним околностима, јасно је да се читав један нови чињенични и идејни комплекс формира у директној вези са феноменом славе, односно припадности „славским родовима“ и одговарајућим генетичко-генеаложким групацијама, који у савремено доба бивају подложни новим усложњавањима и утицајима.¹⁶ Ово је, на основу низа показатеља, веома важна и утицајна савремена појава (Todorović i dr., 2015, стр. 13–20, 27–32) која до сада није била у жижи научне јавности. Међутим, путем праћења разних медија и форума, али и научних и других садржаја, везаних за генетичку генеалогiju и сродна питања, може се непосредно уочити формирање нових идентификационих модела у свести људи, који употпуњују и усложњавају раније идентитетске представе. О интересовању савременог човека за прошлост – као одговор на наметање актуелних процеса маскираних идејом „глобализације“ (в. Antonić, 2019) – поред осталог посведочило је и велико занимање за епску фантастику, управо уз много разних „старих народа“, митских и необичних етноса који се помињу у делима ове врсте (књигама, филмовима, стриповима итд.).¹⁷ Поводом овога може се успоставити и прилично јасна паралела између датих појава и каснијег занимања за помињане хаплогрупе, које је у српском етничком контексту непосредно повезано и са вишедимензионалним интересовањем за славе (в. Bačko & Maksimović, 2010). Уосталом, слично као Y хромозом (Vukićević i dr., 2021, стр. 77), и слава се (најчешће) преноси са оца на сина – што је уједно била и практична основа за шира мултидисциплинарна повезивања разних врста, која су заиста допринела великом напретку савремених генеаложко-етногенетских истраживања. С једне стране, ове појаве могу се употребити у контексту јачања српског идентитета, а с друге, у својству најновијих покушаја његове даље деконструкције (в. Todorović i dr., 2015, стр. 28, 50–51; поводом злоупотребе наводног порекла уп. и Stepić, 2023, стр. 38).

У складу с већ назначеним околностима, треба додатно нагласити да постоје новонастали, очигледни научни докази који на примеру славских родова указују на вишевековне континуитете, а они се могу пратити широм српског етничког простора (уп. Vukićević i dr., 2021, стр. 1087).¹⁸ Слично као у прошлости, и у најсавременијем

¹⁶ Примере разних генетичко-генеаложких родова који су непосредно повезани са одређеним крсним славама, у контексту резултата најновијих генетичких истраживања, в. у Vukićević i dr., 2021, стр. 1051–1090.

¹⁷ Када је реч о истраживањима са научним предзнаком уп. илустративне српске примере (Vujić i dr., 2014, стр. 41–46).

¹⁸ Сходно томе, могли бисмо навести читав низ примера, значајно проширивши обим овог текста. Већ неколико њих било би у стању да на врло конкретан начин покаже како је слава нераскидиво повезана са српским етнолингвокултурним феноменом и да је постојала столењима, одавно уткана у српску етничку свест.

смислу слава је свеprisутна као феномен од посебне важности, тј. појава од највећег породичног и националног значаја (Bandić, 1997, str. 252, 239–240, 244–245, 251; с друге стране уп. и Todorović & Pavićević, 2017, str. 383). Притом, овде је предочено само неколико нових елемената и аспеката који се данас везују за славу, али је њена семантичка сфера много шира и разноврснија. Исто важи и када говоримо о дубљим историјским коренима и значењима (уп. Timotijević, 2022, str. 20), али и о савременим испољавањима, друштвеним и другим функцијама славе, међу којима је посебно изражена управо широко схваћена *идентитетска функција* (Bandić, 1997, str. 252; Todorović, 2015a, str. 445; Milićević, 1985, str. 82). Захваљујући слави и новим (генеаложким и др.) сазнањима о пореклу – аналогно и другим, новим изразима народне традиције (Blagojević, 2010, str. 36) – многи појединци су се током последње деценије упознали и трајно зближили, продубивши своју повезаност с прецима и изградивши нове релације које су засноване управо на српском етничком идентитету и на крсном имену као једном од упоришта верског идентитета. Још једном треба подсетити на то да је врло слична ситуација и са литијама, које су у традицијској култури Срба најчешће представљале обавезни део месне/сеоске славе, нераскидиво повезане са породичном славом у склопу славског ритуалног комплекса (Todorović, 2005, str. 455; Bandić, 2004, str. 356), типичног за српско етничко-идентитетско, просторно и духовно народно језгро.

ЗАКЉУЧНИ ОСВРТ

Може се констатовати да су и литије и слава врло употребљиви и ефикасни у склопу вишеструког идентитетског хомогенизовања и пружања отпора, како у односу на непосредне нападе на српски етнички и верски идентитет, тако и спрам ранијих и најновијих, постојаних покушаја примене етничког инжењеринга на штету Срба. Истовремено, нови изрази ових древних и укоревених српских ритуалних система такође су јасно усмерени на учвршћивање свести о сопственој цивилизацијској припадности и одговарајућем идентитету (кроз јачање српско-руских веза, на пример, у случају литија), исто као и на остваривање унутрашњег јединства. Све то је праћено и поновним сагледавањима и усложњавањима унутрашњих српских (родовско-заветних) идентитетских упоришта и међусобних релација, повезаних са славом и представама о пореклу.

У дотичном контексту долази се до уочавања и бољег разумевања важне димензије (тј. могућности и праксе) заштите од покушаја деконструкције српског идентитета, која поседује и „практично-непосредне“ и „дугорочно-стратегијске“ нивое испољавања.¹⁹ Наиме, слично као и сфере идејног (идејних система, почев од примарних српских завета) и митског, и *ритуални комплекси* се показују као изузетно делотворни, па и кључни, у функцији дугорочне одбране од напада на идентитет, односно од разноврсних делатних и симболичких чинова и образаца који су недвосмислено усмерени на уништавање сржи српског етничког бића и његових духовних и демографских ресурса.

---

¹⁹ О другим одбрамбеним средствима наведене врсте биће речи у наредним радовима.

Као што смо напоменули, и у најновије време потврђен је изузетан идентитетски значај српских литија, уз мноштво непосредних показатеља (уп. Todorović, 2023). Исто тако, у складу са најсавременијим генетичким проучавањима, припадници српских родова, повезани слављењем истих слава, данас су у стању да директно провере своје заједничко порекло. Обнављајући сећање на старе родове, они су у прилици да се по овој линији непосредно друже и на неки начин „поново ороде“, што је у новонасталим околностима чест случај. Дакле, путем ДНК тестова и пратећих анализа, они су сада у могућности не само да утврде већ и да оживотворе своју блискост засновану на српским коренима, продубљујући сазнања о (српском) пореклу, често и до прилично дубоке прошлости, уз стварање нових представа и наратива.

Међу главним резултатима наших разматрања и увида издваја се закључак да је, исто као у случају литија, једна од примарних функција крсне славе (пре свега у смислу значајног показатеља порекла) – вишедимензионална одбрана од разних модела идентитетске деконструкције. Ово се посебно односи на заштиту од дејстава и последица постојаног хибридног рата, те расрбљавања / етничког инжењеринга као карактеристичног облика планског урушавања српске самосвести, све до одбране од различитих видова симболичког насиља и разноврсних напада на „пољу идеја“. Наведени напади, тј. покушаји деконструкције, неретко представљају помоћна средства и подлогу за промоцију свеprisутности антисрбизма, и покушаје спровођења нових геноцида над Србима, о чему је писано и у другим студијама (Todorović, 2021).

Ivica R. Todorović¹
Institute of Ethnography of the Serbian Academy of Sciences and Arts
Belgrade (Serbia)

METHODS OF IDENTITY DEFENCE – *SLAVA AND LITIYA*²

(Translation *In Extenso*)

Abstract: The text presents the current manifestations of the most significant and influential Serbian folk rituals (*Slava* and *Litiya*), which connect Christian and folk traditions. Some of their new expressions are especially important nowadays, when they have once again found themselves at the centre of the defence against attempts to deconstruct Serbian identity. The paper is primarily based on the research of *Litiya* events (the so-called “*Litiya* uprisings”) in the past few years, as well as on years-long studies of new ideas about the origin of Serbian clans, determined by family *Slava*. Due to their importance, *Litiya* and *Slava* were often banned precisely as essential Serbian identity features. The latest events have fully confirmed their status in modern circumstances.

Keywords: identity, *Litiya*, *Slava*, methods of defence, deconstruction

INTRODUCTION AND METHODOLOGICAL FRAMEWORK

Contemporary social processes are marked by a large number of events which are quite directly related to the attempts of deconstructing Serbian ethnic identity and Christian Orthodox religious identity. These attempts are related to the continuous and planned implementation of anti-Serbian sentiment (Piper, 2004, pp. 57–59; Jovanović, 2018, pp. 232–234, 242–244; Antonić, 2008), with the accompanying intentions and actions with genocide

---

¹ ivica.todorovic@ei.sanu.ac.rs; orcid.org/0000-0002-1492-1607

² The text was written as a result of the work on the project FSITC No. 1561 – “Formation of Serbian identity and theoretical controversies concerning attempts of its deconstruction” within the program “Identity” of the Scientific Fund of the Republic of Serbia, as well as the work in the Institute of Ethnography of the Serbian Academy of Sciences and Arts, financed by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia, according to the Agreement on Realization and Financing of Scientific-Research Work of the Scientific and Research Organizations in 2024, No. 451-03-66/2024-03/200173 of 5th February 2024.

features and the creation of preconditions for their unobstructed expansion in the future as well (Todorović, 2021, pp. 141–147). In that respect, there have been new responses deriving from the perspective of defence and preservation of Serbian identity, which are firmly founded in folk tradition. On the other hand, new dangers have also emerged, together with various previously unknown forms and attempts of destroying Serbian ethnic and religious self-consciousness. Among other things, new aspects of defence have been observed at the level of the main folk rituals such as *Slava/christened name* (directly related to the definition of identity and perceptions of the past, which are frequently accompanied by the content regarding a deeper origin) and *Litiya/cross-bearers* (in original tradition terms, directly related to the patron's day of villages and towns/cities).³ Concerning the above-mentioned function – in line with the results of the research conducted in the previous period – here we focus on some of the most current manifestation forms of these rituals in order to, in the presented terms, point, succinctly and at the level of particularly pronounced elements and expressions, to their modern significance and multi-dimensional possibilities.

In broader terms, this text is based on the comprehensively conceived studies of the problem of continuous assaults on Serbian identity and ethnic model. More specifically, it is primarily based on the studies of *Litiya* events (so-called “*Litiya* uprisings”) in the past few years, as well as the phenomena of *Litiya* and *Slava* during several previous decades, as well as years-long studies of new perceptions of the origin of Serbian clans, which is closely related to family *Slava* (Todorović, 2022, pp. 206–207). Apart from versatile theoretical research and syntheses of the broader problem subject, regarding the above-listed latest *Litiya* events and related processes, as well as monitoring the newly-created perceptions about the origin and importance of *Slava*, information has also been collected through participation with observation, interviews with the respondents and insights into the questionnaires completed by them. Furthermore, the data have also been collected by following different media, along with the various content appearing on the Internet and social media.⁴ Some aspects of these phenomena have been additionally analyzed in other texts, with the adequate structural-semantic and functional analysis (Todorović, 2023). In line with the similar methodological approach, here we also point to some of their functions and manifestations primarily related to identity and particularly pronounced in the previous period. More precisely, these indications mainly refer to the examination of certain models and the importance of the function of defence (via *Litiya* and *Slava*) from attempts of deconstructing Serbian identity.⁵

---

³ Anyway, these rituals – in different historical and geographical contexts – were forbidden in the past exactly due to their pronounced Serbian and Orthodox Christian identity feature. In addition, by once again assuming the function of identity defence, even nowadays they, together with different new and effective expressions, face various forms of repression.

⁴ It this paper, which primarily constitutes a succinct synthesis, it is impossible (due to the limited space) to present numerous illustrative examples directly based on the respondents' statements or on different content available online.

⁵ The following part of the text will present the main results of the research and discussions, given through several indicating reviews interconnected by the same thread.

NEW SERBIAN *LITIYA* AND THE DEFENCE OF ASSAULTED IDENTITIES

As for the basic goals of the latest extraordinary *Litiya* held in Serbia, Montenegro and Republic Srpska in the period 2020–2022 (Demonja & Todorović, 2021, pp. 250–251, 269–270), it should be noted that they – from the perspective of the internal attitude prevailing among the participants and organizers of *Litiya* – were primarily directed exactly towards the defence from attempts of leading to a change in main identities (i.e., to put it in a different and more complex manner, towards preventing various forms of aggressive practices implemented against the Serbs, including various forms of symbolic and cultural violence). More specifically, “*Litiya* uprisings” were first related both to the proclaimed struggle against attempts and the practice of depriving the Serbs of their most basic religious and identity rights, and the struggle against further fragmentation and confiscation of the original Serbian ethnic, state and sacral territories, starting with Kosovo and Metohija (cf. Todorović, 2023, pp. 63–64, 70–72).⁶

In fact, when perceiving the broader Serbian ethnic framework, apart from the direct (“physical”) genocide – described in a large number of texts and books – in many territories inhabited by the Serbs for centuries (not only in Kosovo and Metohija), there are various omnipresent forms of genocide acting, almost genocide state, in particular the culturicide rly regarding the culturicide over the Serbs which has been implemented in the past few decades in different countries, especially in today’s Croatia. There is no doubt that – apart the previously mentioned genocides and ethnic cleansing – this is “one of the largest cultural crimes committed after the Second World War” (Arsenijević Mitrić, 2021, p. 151). When it comes to Republic Srpska, anti-Serbian sentiment and symbolical identity and legal violence also underly many events and pressures – starting from those related to the so-called gender ideology – which only at first sight do not possess great significance and do not pose a greater danger, although, essentially seen, they are extremely harmful and accurately conceived processes (Antonić, 2024, pp. 85–101; Antoniće, 2014). For example, when imposing artificial rethinking at the level of the Serbian language structures, the competent linguists, *inter alia*, conclude the following: “If such speaking practice happens to be rooted, it would be an insurmountable obstruction in the development of opinion of the generations growing up in such an ideologically imposed language milieu” (Radić, 2013, p. 34).⁷

Litiya held during the past years, apart from other goals – starting from the struggle against the directed destruction of the family – also emphasized their protest character which refers exactly to the confiscation of Serbian ethnic, state and sacral territories. This was particularly emphasized by two extraordinary *Litiya* held immediately after three large *Litiya* processions in Belgrade during 2022 (cf. Todorović, 2023, p. 59, 67–69). These large processions were primarily aimed at protesting against the imposition of the processes which, from the perspective of the participants and organizers of *Litiya*, had an openly anti-Christian

---

⁶ This is exactly a possible presentation of an identity formulation, if we try to express the essence of the internal attitude of the organizers and participants of *Litiya*.

⁷ For more details about some forms of modern idea and language violence, with the “gender sign” and far-reaching negative and potentially destructive consequences, see the above-mentioned texts by Slobodan Antoniće and Jovanka Radić.

and anti-Serbian character, destroying Christian religious identity and Serbian ethnic identity, as well as fatally leading to a decrease in the population numbers in Serbia (Todorović, 2023; Demonja & Todorović, 2019, pp. 134–137, 149–151; Đurković, 2019; cf. broader context in: Pavićević, 2006, pp. 37–42). The most specific intention of these *Litiya* processions was to prevent the “Pride parade” in Belgrade, seen as a type of “anti-*Litiya*”,⁸ scheduled for 17th September 2022, with the participation of a large number of the followers of the LGBT+ ideology. This also implied the implementation of the accompanying agendas which are most often seen as an expression of the claims by the West and the NATO towards the Serbian ethnic territory and the management of collective consciousness (cf. Antonić, 2019, pp. 59–62).

The main – but not the only – motive for organizing the August and September *Litiya* was the announced annual Euro Pride in Belgrade as the host city. According to the initial plan, the Pride parade participants were supposed to march in the main streets of Belgrade, with the participation of tens or hundreds of thousands of followers “from Europe and the whole world”, within the “promotion of LGBT+ values” imposed by the West (for the related context, see, e.g. Đurković, 2019, pp. 34–41). Eventually, Euro Pride, along with the accompanying events, was held, but with an extremely small number of participants at the main manifestation, or “Pride Parade”, on 17th September. It proceeded in the conditions that reminded of a war or pre-war state, although it had been officially forbidden by the Government of the Republic of Serbia – due to the strong pressure of the Serbian public, with a special role played exactly by *Litiya*.⁹ In many aspects, 17th September reminded exactly of the infamous “bloody *Litiya*” from 1937 (Jakovljević, 2015, pp. 273–279). This “Pride Parade” was organized after the direct intervention by US Ambassador Christopher R. Hill and the pressures of other Western officials, which gave yet another cause for creating the impression about the Republic of Serbia, as well as Serbian territories on the whole, were almost directly occupied (Antonić, 2019, pp. 55–56, 58–60, 74–75) – unlike the impressions about “soft occupation” or “semi-occupation”. These formulations were often listed (in the context of attempts of succinctly describing the actual state of affairs and different current events) during the previous period¹⁰ – with the accompanying impressions of the tacit prohibition of national, cultural and demographic growth and revival and/or nurturing own values, culture, tradition and other main features (in this respect, see Antonić, 2014, pp. 254–259). This is further continued by conclusions about the hybrid war and imposition of anti-identity via a uniquely designed system of appropriate narratives (Vladušić, 2019, p. 143). Regarding the

⁸ This gathering (just as similar ones before it) was called Pride Parade by its followers and Shame Parade by its opponents”.

⁹ Possibly illustrative is the headline on the cover page of *Večernje novosti* of 15th September: “Human rights by the EU measure: They call for the gay walk, while keeping quiet about the slaughter of the Serbs”, with the accompanying statement: “UN spokesman regrets because the route was forbidden by the Ministry of Interior, while he did not say a single word about the attack in Babin Most”. Therefore, from the perspective of the text in *Večernje novosti*, incessant attacks on the Serbs (in Kosovo and Metohija, as well as in other territories) are practically invisible to the European Union representatives, unlike the “gay parade” and imposition of the corresponding “values” to the Serbs.

¹⁰ For example, during the campaign for the latest (local) election in Republic Srpska, held on 2nd June 2024, a newly-influential opposition political movement (We – the strength of the people) displayed the following message on the billboards: “The people should be asked, and not Hill and Quinta”.

description of the *system* “which controls and exploits the subordinated society” in Serbia (Antonić, 2019, p. 60), the most eminent sociologists conclude the following: “The other line of power on the establishment is related to the colonizer: it begins from the parts of the apparatuses in Washington and Brussels in charge of Serbia and the ‘Western Balkans’, as well as by their funds for the ‘development of democracy’, ‘fight for human rights’, ‘facing the past’ etc.”, while “the US and EU embassies in our country are another link of that line of power” (Antonić, 2019, p. 60). In any case, “the perception in one part of the Serbian public is that ‘Pride is a sort of occupier’s procession’, further confronts society and the LGBT community in our country or, more precisely, society and those LGBT activists who insist on ‘Pride’ as a central point of the LGBT program for Serbia” (Antonić, 2014, p. 257). This very attitude of different authors and substantial part of the Serbian public has also been supported by the accompanying impression that – as yet another ideal-type formulation might be – parts of the Serbian ethnic territory had been previously occupied in the stricter meaning of the work, having been subjected to the realization of the genocide plan, with the merciless assimilation and ethnic engineering (cf. Antoniće, 2023, pp. 171–172; Todorović, 2021, pp. 164–165, 145–146, 149–150; Đurković, 2013, p. 119; Todorović, 2015b, pp. 67–69), and that Euro Pride was a constituent part of this occupation territory (Antonić, 2014, p. 257).¹¹ However, the above-mentioned “*Litiya* uprisings” led to the organizers’ intentions being largely prevented, with a very small number of participants so, apart from everything, it may be stated that – similarly to Montenegro – this *Litiya* uprising was essentially successful (see Todorović, 2023, p. 59, 62, 69–72), showing the ethnic-religious foundation of the largest part of the nation opting for identity instead of false “prosperity” (Todorović, 2014, pp. 363–365; cf. Đorđević, 2006, pp. 106–109) and the acceptance of the occupation-colonizing model (Antonić, 2019; cf. also Kindić, 2017, pp. 209–215; Memi, 2015).

Besides general homogenization and clear confirmation of the awareness of basic (religious and ethnic) identities, new *Litiya* events also confirmed the Serbian awareness of its civilizational identity. Following the previously presented problem framework, an inevitable and particularly illustrative method of perceiving methods of identity defence and the phenomenon of anti-Serb sentiment and related phenomena is exactly the relation Serbia/Serbian territories – Russia/Russian territories, is, seen from multiple perspectives, quite important and current (see also Todorović, 2023, pp. 69–70). Namely, was particularly and multi-dimensionally emphasized throughout the whole cycle of Belgrade *Litiya*, held during 2022. The connectedness between the Serbs and the Russians and/or Serbian and Russian territories – as parts of one Orthodox-Slavic civilization, with a common, similarly understood historical mission (Todorović, 2017, pp. 153–156, 163–164; Antoniće, 2022; cf. Janković, 2023, pp. 47–48, 139–142, 78, 54–55) – during *Litiya* events it was specially emphasized by the long red-blue-white/white-blue red flag (long more than 600 meters) with no marks, so that it could have been seen both as Serbian and Russian. More precisely, both flags have the same colours and, if we put them vertically, seen from different sides, there are two flags; but if we put it horizontally – as the above-mentioned flag was carried during *Litiya* – no difference can be seen. The *Litiya* participants carried this flag during

---

¹¹ For corresponding values and related phenomena as parts of the “hegemonic normative matrix of neoliberal capitalism” (p. 247) – with extremely extensive accompanying literature (pp. 261–308) – see: Antoniće, 2014, *About the occupation of Kosovo and Metohija*; also see Stepić, 2019a, pp. 243–244.

the largest *Litiya* held on 11th September 2022, touching and carrying it as a great holy object. Moreover, many other symbols were carried in the *Litiya*, with the corresponding slogans quite directly pointing to Russia, as well as Serbian-Russian friendship and common cultural-civilizational affiliation (see Todorović, 2023, pp. 69–70, 65; cf. also Stepić, 2019b, pp. 82–84), which is an allusion to certain expectations regarding the future (cf., for example, Stepić, 2019a, p. 237). By this act – as well as other different elements present during various *Litiya* processions – these *Litiya* events pointed directly to the need for a public manifestation of civilizational self-awareness of the greatest part of the Serbian people, in the context of the confirmed attitude about the necessity of defending not only primary ethnic and religious identities, but also the broader civilizational identity. This is also accompanied by a clear manifestation of striving towards a stronger civilizational connection which would prevent further escalation of the consequences of omnipresent anti-Serbian sentiment and genocide-occupation processes in the Serbian ethnic-ethnogenetic territory (cf., for example, Kindić, 2017; Antonić, 2023b, pp. 245–249).

Furthermore, the relationship between the Serbs/Serbia and the Russians/Russia is also pronounced because the West – on the wave of previous, deeply-rooted causes of Russophobia and anti-Serbian sentiment (Ekmečić, 2002, pp. 343–365) – has labelled the Serbs and the Russians almost as *forbidden identities/nations*, and their traditions as undesirable.¹² This is a direct extension of the multiply-present idea about the promotion of anti-Serbian sentiment and Russophobia – as mutually connected and intertwined phenomena (Ekmečić, 2002, pp. 343–365; Antonić, 2022, pp. 27–46; cf. Metan, 2017) – at all levels of acting of the collective West and pertaining “globalist” and geopolitical structures (cf. also Janković, 2023, pp. 84–86, 54–55, 36–37, 47–48, 78, 59). Within the implementation of the processes initiated long ago, all this was accompanied by the transformation of parts of the original Serbian historical and ethnic-ethnogenetic territory – just as parts of the Russian ethnic-ethnogenetic territory (with the neighbouring nations and countries) – into extremely hostile-oriented entities, or specific “Anti-Serbias” and “anti-Russias” (see some illustrative examples in: Raković, 2019, pp. 223–253, 39–74; Antonić, 2022, pp. 72–73). In the context of understanding world happenings as a “conflict of civilizations” (Huntington, 2000), it was done first for geopolitical (and accompanying idea and ideological) reasons (Stepić, 2019a, pp. 237–242). The goal was to create a united political bloc directed towards preventing free action, two main elements (and ones naturally existing, independently of the ethnic engineering results) of Orthodox(Christian)-Slavic civilization (cf. Stepić, 2019b, pp. 238–239).

Some of the keys of anti-Serbian propaganda in the West “can be sought in Schmidt’s friend–enemy paradigm, which in itself contains the opposites from the domain of moral meaning, i.e., good–evil, of aesthetic beautiful–ugly, and of economic useful–harmful”, and that is why “the Serbs in Euro–American, and particularly in German press, are presented as evil and ugly, and that is why they are humiliated at the moral level” (Vuković, 2008, p. 275). Essentially looking, the same case is with omnipresent Russophobia, especially in recent times (Antonić, 2023a, pp. 27–37; cf. also Ekmečić, 2002, p. 354). All this has been intensified in the more recent historical circumstances and with various forms of artificial changing, suppressing and even forbidding Serbian as well as Russian ethnic-cultural

¹² For the latest aspects, see, for example, *Russia and Serbia as white colonies* in: Antonić, 2022, pp. 27–46; cf. also Antonić, 2023a. See also different illustrative texts presented in: Nikčević, 2022.

models and identities (see Antonić, 2022, pp. 27–46), along with different continuous forms of genocide, forceful assimilation, banning and suffering to an almost unprecedented extent (Jovanović, 2008, pp. 441–442; Gaćinović, 2017a; Gaćinović, 2017b; Živanović, 2008; Krestić, 2002; Todorović et al., 2015, pp. 167–168). Of special importance is also the circumstance that the said processes are not adequately detected either – let alone condemned, directly punished or at least to a certain degree compensated – in the Western and global public (mainly under the influence of the geopolitical structure formed around the NATO; cf. Janković, 2023, p. 192). Moreover, previous circumstances are corroborated by the continuation of the media and the general network war, which are often seen exactly as the encouragement of destroying the Serbian and the Russian ethnos (Antonić, 2022, pp. 69–72), with the dehumanization and exploitation of the entire nation, either in the (neo) colonial-occupation key (cf. Janković, 2023, pp. 96–97) or in the key of creating further conditions for assimilation, direct genocide or ethnic cleansings. Related problems have also been written about by numerous scientists/authors (see Todorović, 2021; Vuković, 2009; Mitrović, 1991; Ekmečić, 2002, pp. 343–365; Piper, 2004, pp. 57–59).¹³ It is important to take into account the attitude that, although Hitler and Nazism are often wrongly “seen as an incident in the history of the West”. “Hitler actually only *openly* announced that in Europe he would do what the West *has already done in other places*”, and “as we will see, Hitler adopted the model of exterminating American Indians as a model of colonizing the Slavic countries, particularly Russia” (Antonić, 2022, p. 27). In reaction to all this, Serbian *Litiya* quite directly reacted to the listed processes and threats, including the Serbian-Russian single-civilizational solidarity, in their main messages (Todorović, 2023, p. 70).

SLAVA AS AN INDICATOR OF ORIGIN AND AN IDENTITY PHENOMENON

The presented context of *Litiya* also includes *Slava*, in functional, primarily symbolic and identity terms. Above all, *Slava* (*christened name*) represents a complex identity, cultural, historical, religious and social phenomenon, which is particularly interesting in modern times, due to a series of new meanings and various aspects related to it (cf. Todorović & Pavićević, 2017, pp. 380–383). In addition, it has transpired that *Slava* plays a particularly important role in the prevention of attempts of deconstructing Serbian identity, with a special emphasis on the prevention of ethnic engineering (see Stepić, 2023, pp. 203–205) and annulment of its consequences. In any case, *Slava* is one of the pronounced Serbian identity features (Todorović, 2015a, p. 445; Erdeljanović, 1925, pp. 43–44; Grujić, 1985, p. 484; Cvijić, 1966, p. 474; Bogdanović, 1985), in line with the role of Orthodox Christianity (Blagojević, 2012, p. 15). This entire thematic framework also includes the phenomenon of the identity importance of *origin*, expressed in a specific manner exactly in the case of the Serbs (Todorović et al., 2015, pp. 57–61; cf. Bodrožić, 2015, pp. 135–137).

It is also extremely important to study ample newly-created content which, more or less directly, relies exactly on *Slava* and origin. This also includes the content witnessing the

---

¹³ About Serbs as “the barbarians of Europe” in the discourse of certain theoreticians of post-colonialism, see Arsenijević Mitrić, 2016, pp. 504–542.

emergence of new identity groups and new practices of developing togetherness. We find especially interesting the newly-discovered genetic-genealogical clans related to different *Slava*, with the emphasis on their specific features.¹⁴ In other words, apart from establishing scientifically supported truths via new methods of researching origin, completely new perceptions are built. They also come in touch with other modern ideas of origin and self-consciousness, which frequently include a certain sacral, covenant or myth feature.¹⁵ Within the said perceptions and ideas, there are particularly conspicuous new ethnic-genetic, but also identity matrices, which are related to the so-called haplogroups and genetic clans, i.e., ancestor groups.

Recently, conditions have been created for establishing the real origin, often in the context of celebrating *Slava* in the distant past, so that now folk tales about origin and the perceptions of Serbian ethnogenesis also assume an additional feature of direct validity which is established in a precise, scientifically founded manner (Todorović et al., 2015; Vukićević et al., 2021, pp. 67–91). More specifically, modern Serbian clans related to *Slava* have also been scientifically acknowledged, in many cases proving to be not an “ordinary myth”, but continued extensions of Serbian centuries-old lineages. In that way, ethnic engineering applied to the Serbs (Stepić, 2023, pp. 222–223) proves to be a more clearly established process, in full compliance with earlier perceptions and real assumptions about the size of the central Serbian ethnic-ethnogenetic space (see Todorović, 2015a). It should also be noted that in the “earlier centuries of Serbian history, the name *Serbian countries*” – together with their association with the population of Serbian identity, as well as origin – was “common for the entirety of the Serbian ethnic space, while certain parts were given special regional or area names” (Terzić, 2012, p. 17). With the latest genetic-genealogical studies, relying on the research of the phenomenon of *Slava*, which is firmly related to the ancient “ancestor cult”, has once again led to the emergence of the singularity of the Serbian ethnic territories, with a clearly pronounced feature of strong prevalence of similarities, and not differences, in this whole area (Todorović, 2022, p. 215; cf. also Kovačević, 2019, pp. 109–110).

In line with the above-listed circumstances, it is clear that a whole new factual and idea complex is being formed in a direct relation to the phenomenon of *Slava*, i.e., affiliation to “*Slava* clans” and corresponding genetic-genealogical groups, which in modern times become subject to new complexities and influences.¹⁶ Based on a number of indicators, this is a very

---

¹⁴ This is also the basis for further perceptions about different ethnic-genetic paths, and even different characterological features or reproductive abilities that allegedly – according to some recorded perceptions of the interested parties and respondents – may possess different haplogroups and variants, and even *Slava*-clan groups. For related topics and the formation of new identity groups, see various content that can be found on the Forum of the Serbian Genealogical Society “Origin” (forum.poreklo.rs), see, for example, the illustrative text, as well as other texts extending it regarding the comments about haplogroup R1b, published on 11th February 2013 and signed by Kyrios (forum.poreklo.rs/index.php?topic=56.0; accessed on 20th May 2024). In the context of the above-mentioned texts which primarily deal with haplogroup R1b, for instance, the terms are mentioned such as “R1a-nationalist” (or “nationalist” in terms of the person who gives a special primacy to a certain haplogroup, or the ancestor group because he himself belongs to it, etc.

¹⁵ For the covenant and related idea patterns among Serbs, see Ković, 2019, pp. 13–47; Kindić, 2017, pp. 197–202, 206–218; Todorović, 2015c, pp. 243–286; Timotijević, 2022, pp. 7–31.

¹⁶ For examples of different genetic-genealogical clans which are directly connected with some *christened Slava*, in the context of the results of the latest genetic research, see Vukićević et al., 2021, pp. 1051–1090.

important and influential modern phenomenon (Todorović et al., 2015, pp. 13–20, 27–32) which has not been in the focus of the scientific public so far. However, by following different media and forums, as well as scientific and other content related to genetic genealogy and related matters, it is possible to witness directly the formation of new identification models in the people's consciousness that make earlier identity perceptions more completed and complex. The modern man's interest in the past – as a response to the imposition of current processes disguised by the idea of “globalization” (see Antonić, 2019) – is proved, among other things, by a great interest in epic fantasy, with many different “old peoples”, mythical and unusual ethnoses mentioned in the works of this genre (books, films, comics etc.).¹⁷ In this respect, it is also possible to draw quite a clear parallel between these phenomena and subsequent interest in the above-mentioned haplogroups, which is, in the Serbian ethnic context, also related directly to a multi-dimensional interest in *Slava* (see Bačko & Maksimović, 2010). In fact, just as Y-chromosome (Vukićević et al., 2021, p. 77), *Slava* is also (most frequently) transferred from father to son – which was at the same time the practical basis for broader multidisciplinary relations of different kinds, which truly contributed to the great progress of modern genealogical-ethnogenetic research. On the one hand, these phenomena may be used in the context of strengthening Serbian identity, and, on the other hand, in the function of the latest attempts of its further deconstruction (see Todorović et al., 2015, p. 28, 50–51; for the abuse of the alleged origin, cf. also Stepić, 2023, p. 38).

In compliance with the already specified circumstances, it should also be emphasized that there is newly-created, obvious scientific evidence which in the example of *Slava* clans point to centuries-old continuities, and they may be followed throughout the Serbian ethnic space (cf. Vukićević et al., 2021, p. 1087).¹⁸ Similarly to the past, also in the most modern terms, *Slava* is omnipresent as a phenomenon of special importance, i.e., a phenomenon of greatest familial and national significance (Bandić, 1997, pp. 252, 239–240, 244–245, 251; on the other hand, cf. also Todorović & Pavićević, 2017, p. 383). Moreover, here we have presented only several new elements and aspects related to *Slava* nowadays, but its semantic sphere is much broader and diverse. We refer to the same when speaking of deeper historical roots and meanings (cf. Timotijević, 2022, p. 20), but also of modern manifestations, social and other functions of *Slava*, the most pronounced of which is exactly the broadly understood *identity function* (Bandić, 1997, p. 252; Todorović, 2015a, p. 445; Milićević, 1985, p. 82). Thanks to *Slava* and new (genealogical and other) findings about origin – analogously, other new expressions of folk tradition (Blagojević, 2010, p. 36) – during the past decade, many individuals have met and become closer permanently, deepening their connection with ancestors and building new relations based exactly on Serbian ethnic identity and *christened name* as one of the strongholds of religious identity. It should be once again emphasized that a very similar situation with *Litiya*, which have most frequently represented the compulsory part of the local/village *Slava* in the Serbian

---

¹⁷ Concerning the research with the scientific prefix, cf. illustrative Serbian examples (Vujančić et al., 2014, pp. 41–46).

¹⁸ Accordingly, we may give a whole list of examples, which would significantly increase the scope of this text. Only a few examples can sufficiently serve to show quite specifically how *Slava* is inextricably connected with the Serbian ethnic-linguistic-cultural phenomenon and that it has existed for centuries, long woven into the Serbian ethnic consciousness.

traditional culture, are inextricably linked with the family Slava within the Slava ritual complex (Todorović, 2005, p. 455; Bandić, 2004, p. 356), typical of the Serbian ethnic-identity, territorial and spiritual national core.

CONCLUDING CONSIDERATIONS

It may be stated that both *Litiya* and *Slava* are quite usable and efficient within multiple identity homogenization and resistance, both in terms of direct assaults on Serbian ethnic and religious identities, and of earlier and most recent, steady attempts to apply ethnic engineering to the detriment of the Serbs. At the same time, newer expressions of these ancient and deeply-rooted Serbian ritual systems are also clearly directed towards strengthening the consciousness of own civilizational affiliation and corresponding identity (through strengthening Serbian-Russian ties, for example, in the case of *Litiya*), as well as towards achieving internal unity. All this is further accompanied by repeated considerations and complexities of internal Serbian (clan-covenant) identity strongholds and mutual relations, connected with *Slava* and the perceptions of origin.

This context leads to the perception and closer understanding of an important dimension (or possibility and practice) of defence from attempts to deconstruct Serbian identity, which possesses both “practical/direct” and “long-term/strategic” levels of manifestation.¹⁹ In fact, similarly to the spheres of idea (idea systems, starting from primary Serbian covenants) and the mythical, the *ritual complexes* prove to be exceptionally effective, and even crucial, in the function of long-term defence from assaults against identity, i.e., from various activities and symbolic acts and patterns which are unambiguously directed towards destroying the essence of the Serbian ethnic being and its spiritual and demographic resources.

As we have noted, in the recent times the extraordinary identity significance of Serbian *Litiya* has been acknowledged, with a multitude of direct indicators (cf. Todorović, 2023). Furthermore, in line with the most modern genetic research, members of Serbian clans, connected by celebrating the same *Slava*, are today able to directly examine their common origin. By reviving the memory of old clans, they have the opportunity to socialize directly on this line and somehow “to become related once again”, which is a frequent case in the newly-created circumstances. Therefore, with the aid of DNA tests and accompanying analyses, they are now able not only to establish, but also to bring to life their closeness based on the Serbian roots, deepening the knowledge about the (Serbian) origin, often back to the distant past, while creating new perceptions and narratives.

Among the main results of our considerations and insights, a conclusion stands out that, just as in the case of *Litiya*, one of the primary functions of *christened Slava* (first of all, in terms of the significant indicator of origin) – is multi-dimensional defence from different models of identity deconstruction. This in particular refers to the protection from the effects and consequences of a persistent hybrid war, and depriving of Serbian identity/ethnic engineering as a characteristic form of planned destruction of Serbian self-consciousness, i.e., to the defence from different forms of symbolic violence and various assaults in the “field of ideas”. The above-mentioned assaults and/or attempts of deconstruction frequently

---

¹⁹ Other defence means of this type will be discussed in the future papers.

constitute auxiliary means and the basis for promoting the omnipresence of anti-Serbian sentiment, and attempts of conducting new genocides over the Serbs, which has been discussed in other studies as well (Todorović, 2021).

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Antonić, S. (2008). *Culture War in Serbia*. Beograd: Zavod za udžbenike. [In Serbian]
- Antonić, S. (2014). *Power and Sexuality: The Sociology of the Gay Movement*. Beograd: Catena mundi. [In Serbian]
- Antonić, S. (2019). Remain yours in the colony: preservation of Serbian identity on the peripheries of the Atlanticist empire. In: M. Mučibabić, M. Knežević (eds.). *Serbian identity criteria in the globalization process*, 55–77. Beograd: SKPD Prosvjeta. [In Serbian]
- Antonić, S. (2022). *Two Covenant Nations: Russians and Serbs*. Beograd: Catena mundi. [In Serbian]
- Antonić, S. (2023a). *Ukrainian War – Awakening of the Empire*. Beograd: Catena mundi. [In Serbian]
- Antonić, S. (2023b). Russians and Serbs: the view from the observatory of Dragoš Kalajić. In: S. Antoniće (ed.). *The End of the New World Order (1989–2022)? Serbia and the Republic of Srpska in world historical changes*, 209–250. Andrićgrad (Višegrad): Andrićev institut. Available at: <https://www.andricevinstitut.org/wp-content/uploads/2023/11/KRAJ-NOVOG-CVETSKOG-POPETKA-zbornik-radova-Odj.-za-društvene-nauke.pdf>. [In Serbian]
- Antonić, S. (2024). *Colonial (anti)education*. Beograd: Catena mundi. [In Serbian]
- Arsenijević Mitrić, J. (2016). *Terra amata vs. terra nullius: discourse on (post)colonialism in the works of B. Vongar and J. M. G. Le Clezio*. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet. [In Serbian]
- Arsenijević Mitrić, J. (2021). Culturicide against the Serbs in Croatia in the context of the wars of the nineties. *Kultura* (172), 151–166. DOI: [10.5937/kultura2172151A](https://doi.org/10.5937/kultura2172151A) [In Serbian]
- Bačko, A., Maksimović, D. (2010). *Genera celebrating St. Thomas – Genetic and ethnographic research*. Beograd: the author's private edition. [In Serbian]
- Bandić, D. (1997). *The kingdom of earth and the kingdom of heaven*. Beograd: Biblioteka XX vek. [In Serbian]
- Bandić, D. (2004). *The national religion of Serbs in 100 terms*. Beograd: Nolit. [In Serbian]
- Blagojević, G. (2010). The folk dances of Serbs in diaspora as a symbol of ethnic identity: researches within the project of Ethnographic Institute of Serbian academy of arts and sciences by nowadays. In: G. Blagojević, I. Todorović (eds.). *Tradition – Folklore – Identity*, 27–40. Sremski Karlovci: Institut Akademije – Visoke škole SPC za umetnosti i konservaciju. [In Serbian]
- Blagojević, M. (2012). Contemporary social functions of revitalized traditional orthodoxy in Serbia and Russia. In: I. Todorović, G. Blagojević (eds.). *Spiritual culture and religiousness in the past and present*, 11–33. Beograd: Raška škola et al. [In Serbian]
- Bogdanović, D. (1985). St. Patron's Day as a cult of Saint Sava. In: I. Kovačević (ed.). *Krsno ime (St. Patron's Day)*, 486–511. Beograd: Prosveta. [In Serbian]

- Bodrožić, Đ. (2015). *Serbian identity*. Beograd–Podgorica: Srpska književna zadruga, Književna zadruga Srpskog narodnog vijeća. [In Serbian]
- Cvijić, J. (1966). *The Balkan Peninsula and South Slavic countries*. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika. [In Serbian]
- Demonja, N., Todorović, I. (2019). Ethnological and legal contribution to reconsidering and overcoming the “white plague” problem among the Serbs. In: V. Filipović, I. Todorović (eds.). *Serbian east in past and present: archaeology, ethnology, history and linguistics. Edition Etno-kulturološki zbornik XXII*, 133–155. Svrlijig: Centar za turizam, kulturu i sport. Available at: https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/7463/bitstream_29345.pdf?sequence=1&isAllowed=y [In Serbian]
- Demonja, N., Todorović, I. (2021). Religious rights, Montenegro and anti-Serb sentiment – a few illustrative legal-ethnological points. In: D. Atanasov et al. (eds.). *Temnic. Edition Juhorski zapis*, 249–276. Kruševac: Istorijski arhiv Kruševac, Udruženje za kulturu i umetnost Logos. Available at: <https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/12950/Todorovic-Demonja-o-antisrbizmu.pdf?sequence=5&isAllowed=y> [In Serbian]
- Đorđević, I. (2006). Use of Traditional Motives in Serbian Science-Fiction Literature. *Glasnik Etnografskog instituta SANU* (54), 101–111. Available at: <https://www.ei.sanu.ac.rs/index.php/gei/article/view/663/593> [In Serbian]
- Đurković, M. (2013). *Dark corridors of power*. Beograd: Centar za izučavanje tradicije – Ukronija. [In Serbian]
- Đurković, M. (2019). *War for the family in Serbia*. Beograd: Institut za evropske studije. [In Serbian]
- Ekmečić, M. (2002). *Dialogue between the past and the present*. Beograd: Službeni list SRJ. [In Serbian]
- Erdeljanović, J. (1925). *Macedonian Serbs*. Beograd: Državna štamparija Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. [In Serbian]
- Gaćinović, R. (2017a). *Violence against Serbs in the 20th century 1*. Beograd: Euro Book. [In Serbian]
- Gaćinović, R. (2017b). *Violence against Serbs in the 20th century 2*. Beograd: Euro Book. [In Serbian]
- Grujić, R. (1985). Church elements of St. Patron’s Day. In: I. Kovačević (ed.). *Krsno ime (St. Patron’s Day)*, 407–485. Beograd: Prosveta. [In Serbian]
- Huntington, S. (2000). *The Clash of Civilizations*. Podgorica: CID, Romanov.
- Ivanović Barišić, M. (1998). Family St. Patron’s Day and Village St. Patron’s Day (Zavetina) in the Area of Svrlijig. *Etno-kulturološki zbornik* (4), 153–157. [In Serbian]
- Jakovljević, S. (2015). The Serbian Orthodox Church in the Concordat struggle in 1937 – an attempt at a new synthesis (Part II). *Bogoslovlje*, 74 (1), 269–293. [In Serbian]
- Janković, S. (2023). *Hot spots of the world war*. Beograd: Catena mundi.
- Jovanović, N. (2008). Jasenovac. In: R. Ljušić (ed.). *Encyclopaedia of the Serbian people*, 441–442. Beograd: Zavod za udžbenike. [In Serbian]
- Jovanović, B. (2018). *Memory and self-forgetfulness*. Beograd: Dereta. [In Serbian]
- Kindić, Z. (2016). *Introduction to the philosophy of religion*. Beograd: Dosije studio, Filozofska komuna. [In Serbian]
- Kindić, Z. (2017). The spiritual dimension of internal dialog. *Nacionalni interes* (3), 193–220. doi: <https://doi.org/10.22182/ni.3032017.9> [In Serbian]

- Kovačević, M. (2019). The Serbian language and Cyrillic alphabet under the pressure of globalization. In: M. Mučibabić, M. Knežević (eds.). *Serbian identity criteria in the globalization process*, 101–120. Beograd: SKPD Prosvjeta. [In Serbian]
- Ković, M. (2019). *Pledges*. Beograd: Catena mundi. [In Serbian]
- Krestić, V. (2002). *Attaining great Croatia by genocide*. Jagodina: Gambit. [In Serbian]
- Memi, A. (2015). *Portrait of the colonizer and portrait of the colonized*. Višegrad: Andrićev institut. [In Serbian]
- Metan, G. (2017). *Russia – The West: a thousand years of war: Russophobia from Charlemagne to the Ukrainian crisis*. Novi Sad: Akademska knjiga, Informatika. [In Serbian]
- Milićević, M. Đ. (1985). St. Patron's Day. In: I. Kovačević (ed.). *Krsno ime (St. Patron's Day)*, 75–121. Beograd: Prosveta. [In Serbian]
- Mitrović, J. (1991). *Serbophobia and its sources*. Beograd: Naučna knjiga. [In Serbian]
- Nikčević, Ž. (2022). *And you love Dostoyevsky so much?*. Beograd: Novosti. [In Serbian]
- Pavićević, A. (2006). *Ideologies at work*. Beograd: Etnografski institut SANU. [In Serbian]
- Piper, P. (2004). *Serbian between small and large languages*. Beograd: Beogradska knjiga. [In Serbian]
- Radić, J. (2013). Consistent “feminization”: an expression of gender equality consciousness or a path to mental degradation. *Filolog*, (8), 26–36. Available at: <https://doisrpska.nub.rs/index.php/filolog/article/view/991/920> [In Serbian]
- Raković, A. (2019). *Montenegrin separatism*. Beograd: Catena mundi. [In Serbian]
- Stepić, M. (2023). *Geopolitical Glossary of the Balkans*. Beograd: Catena mundi. [In Serbian]
- Stepić, M. (2019a). Serbian geopolitical priorities in the context of global changes: Kosovo and Metohija. In: Č. Očić (ed.). *The Kosovo vertical or a neocolonial horizontal*, 237–254. Gračanica: Institut za evropske studije et al. [In Serbian]
- Stepić, M. (2019b). *Serbian geopolitical pattern*. Beograd: Catena mundi. [In Serbian]
- Terzić, S. (2012). *Old Serbia (19th–20th Centuries) – The Drama of a Civilization*. Beograd: Pravoslavna reč, Istorijski institut Beograd. [In Serbian]
- Timotijević, M. (2022). *Myths of recent Serbian history*. Beograd: Catena mundi. [In Serbian]
- Todorović, I. (2005). *The ritual of the mind – meaning and structure of the procession rite*. Beograd: Etnografski institut SANU. [In Serbian]
- Todorović, I. (2014). On the communication aspects and possibilities of Serbian myth – based on a review of the primary meanings of the notions of the Dragon of Željin. In: B. Suvajdžić, B. Zlatković (eds.). *Reflections on tradition – folklore and literary research*, 359–372. Beograd: Institut za književnost i umetnost. Available at: https://www.ikum.org.rs/files/biblioteka/suvajdzic_promisljanja.pdf [In Serbian]
- Todorović, I. (2015a). Serbian ethnic-cultural borders and contemporary review of folk conceptions of origin – the old truth and the new opportunities and challenges. *Ishodišta* (1), 443–454. Available at: <https://izdanja.filfak.ni.ac.rs/casopisi/2015/ishodista-1-2015> [In Serbian]
- Todorović, I. (2015b). Basic mythological and ritual patterns of the Serbs – In the Context of New Identity Research and Suitable Changes. In: S. Petrović, N. Bogdanović (eds.). *Customs and material culture of the Eastern Serbia and surroundings. Edition Etnokulturološki zbornik XIX*, 67–80. Svrlijig: Etno-kulturološka radionica. Available at: <https://snc.rs/tekstovi/bazichni-mitski-i-ritualni-obrasci-cp6/> [In Serbian]

- Todorović, I. (2015c). *Serbian secret*. Beograd: Neven, Etnografski institut SANU. [In Serbian]
- Todorović, I. (2017). About the importance of spiritual-religious correlation – in the context of the general review of the Serbian Russian relations in the current social moment and the past. In: M. Blagojevic, Z. Matic (eds.). *Religion in contemporary society*, 149–170. Belgrade: Institute of Social Sciences, Department of Education and Culture, Serbian Orthodox Diocese of Braničevo, Požarevac. Available at: <https://snc.rs/sr/%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8/about-the-importance-of-spiritual-religious-correlation-2/>
- Todorović, I. (2021). A review of the phenomenon of anti-Serb sentiment and some of its consequences – importance, global spread and danger, controlling the past. In: D. Atanasov et al. (eds.). *Juhor readings – stars above Juhor. Edition Juhorski zapis*, 141–170. Kruševac: Istorijski arhiv Kruševac, Udruženje za kulturu i umetnost Logos Svojnovo. Available at: https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/10782/bitstream_51655.pdf?sequence=5&isAllowed=y [In Serbian]
- Todorović, I. (2022). Ethnological and genetic research of Serbia – on the example of the area of the municipality of Svrljig. In: V. Filipović, I. Todorović (eds.). *Enigma of the Serbian east – new research opportunities and recapitulation*, 195–219. Svrljig: Centar za turizam, kulturu i sport. Available at: https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/13804/bitstream_55075.pdf?sequence=1&isAllowed=y [In Serbian]
- Todorović, I. (2023). New Manifestations and Meanings of Orthodox Litiya – Preservation of Identity and Sacralization of Space and Time in the Belgrade's (and Broader Serbian) Context. *Glasnik Etnografskog instituta SANU*, 71 (2), 55–76. doi: https://doi.org/10.2298/GEI2302055T_YJK 2-536.5:39:711.61(497.11) [In Serbian]
- Todorović, I., Pavićević, A. (2017). St. Patron's Day. In: Lj. Gavrilović (ed.). *Ethnology and anthropology. Small lexicons of Serbian culture, book 1*, 380–383. Beograd: Službeni glasnik, Etnografski institut SANU. [In Serbian]
- Todorović, I. et al. (2015). *Ethnology and genetics – preliminary multidisciplinary research on origin of Serbs and population of Serbia*. Beograd: Etnografski institut SANU, Društvo srpskih rodoslovaca Poreklo. [In Serbian]
- Vladišić, S. (2019). National identity and fourth-generation warfare. In: M. Mučibabić, M. Knežević (eds.). *Serbian identity criteria in the globalization process*, 143–155. Beograd: SKPD Prosvjeta. [In Serbian]
- Vujančić, D. et al. (2014). *The Book of Matsuras – A Genetic-Historical Study*. Beograd: Društvo srpskih rodoslovaca Poreklo. [In Serbian]
- Vukićević, I. et al. (2021). *Genetic origin of the Serbs of Old Herzegovina*. Beograd: Društvo srpskih rodoslovaca Poreklo. [In Serbian]
- Vuković, S. (2008). Friend – foe paradigm: a model of anti-Serbian propaganda in the 1990s. *Sociološki pregled*, 42 (3), 275–294. Available at: https://drive.google.com/file/d/0B5PfUtWAVbsKMnBnQ0ZHMnJmT1U/view?resourcekey=0-0n9tLD6C_sfk-Suo3oQIJ-Q [In Serbian]
- Vuković, S. (2009). *Western media ethics – anti-Serbian propaganda in the 1990s*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića. [In Serbian]
- Živanović, S. (2008). *Jasenovac*. Beograd: Srpska knjiga, Međunarodna slovenska akademija nauka, obrazovanja i umetnosti – Odeljenje za Veliku Britaniju i Irsku. [In Serbian]